

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

คำถามของการวิจัย

ครูอนุบาลที่เข้าร่วม โปรแกรมนี้มีความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนสูงขึ้น และมีพฤติกรรมการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนสูงขึ้นหรือไม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวิธีดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วย

- 1.1 การศึกษาเอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation)
- 1.3 การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการสัมภาษณ์
- 1.4 การสังเคราะห์ข้อมูลและสรุปปัญหาการจัดการเรียนการสอน

ขั้นที่ 2 การสร้างโปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวิธีดำเนินการดังนี้

- 2.1 การกำหนดกรอบการพัฒนาโปรแกรมฯ
- 2.2 การกำหนดกรอบแนวคิดของโปรแกรมฯ
- 2.3 การสร้างเอกสารและสื่อประกอบการใช้โปรแกรมฯ

ขั้นที่ 3 การทดลองใช้โปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวิธีดำเนินการ ตามลำดับดังนี้

- 3.1 การจัดทำดัชนีสำหรับการเก็บข้อมูล
- 3.2 การกำหนดประชากรและตัวอย่างประชากร
 - 3.2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูประจำชั้นอนุบาลโรงเรียนกำจรวิทย์ จำนวนทั้งสิ้น 17 คน
 - 3.2.2 ตัวอย่างประชากร คือ ครูประจำชั้นอนุบาลโรงเรียนอนุบาลจำนวน 8 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง
- 3.3 การสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่
 - 3.3.1 แบบสังเกตพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของครู
 - 3.3.2 แบบวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการเรียนการสอน
 - 3.3.3 แบบสัมภาษณ์การจัดการเรียนการสอน
 - 3.3.4 แบบสรุปพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนของครูก่อนและหลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ
- 3.4 การดำเนินการทดลอง
 - ระยะที่ 1 การใช้โปรแกรมขั้นที่ 1 การเตรียมการก่อนจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาล
 - ระยะที่ 2 การใช้โปรแกรมขั้นที่ 2 การจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาล และการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัย
 - ระยะที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลหลังการทดลองใช้โปรแกรมฯ
- 3.5 การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลทำพร้อม ๆ กัน โดยใช้การสังเกตและสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ตามดัชนี การตั้งสมมติฐานชั่วคราว การเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบสมมติฐานและสร้างเป็นข้อสรุป

ขั้นที่ 4 การปรับปรุงโปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอน ของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวิธีดำเนินการตามลำดับดังนี้

- 4.1 การนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงโปรแกรมฯ
- 4.2 การนำเสนอโปรแกรมฯ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

หลังการทดลองใช้โปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ครูมีความสามารถในการแก้ปัญหการเรียนการสอนสูงขึ้น เห็นได้จากการที่ครูมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางบวกเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนเรื่องที่ครูเลือกมาแก้ปัญหา คือ วิธีการสอนแบบขี้ดเด็กเป็นศูนย์กลาง ดังนี้

1. ครูแต่ละคนมีความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนสูงขึ้น โดย ด้านแนวคิด และหลักการ ครูทุกคนมีจุดมุ่งหมายในการสอนอย่างชัดเจน สามารถเชื่อมโยงแนวคิดกับการกระทำได้ สามารถนำหลักสูตรไปใช้ในการปฏิบัติได้ และครูส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ครูทุกคนจัดห้องเรียนใหม่เพื่อประโยชน์ในการจัดบรรยากาศ ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและป้องกันปัญหาที่อาจเกิดจากการเรียนการสอน ด้านการจัดเตรียมสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่เตรียมสื่อการสอนที่สื่อความหมายชัดเจนขึ้น สื่อการสอนที่หลากหลายขึ้นและเพียงพอกับจำนวนเด็ก รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาเรื่องสื่อการสอนที่ไม่เพียงพอได้ ด้านการดำเนินกิจกรรมในชั้นเรียน ครูทุกคนดำเนินกิจกรรมได้อย่างหลากหลายขึ้นและเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรมได้ตามความสนใจ ด้านการปกครองชั้นเรียน ครูส่วนใหญ่ได้ฝึกให้เด็กรับบทบาทและทำกิจกรรมด้วยตนเอง ได้ตั้งกติกาและติดตามให้เด็กได้รับผลตามกติกาที่ตั้งไว้อย่างสม่ำเสมอ และครูจำนวนครึ่งหนึ่ง (4 คน) ใช้พฤติกรรมทางบวกกับเด็กมากขึ้นแทนการดูว่าเด็ก และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ครูทุกคนได้ลงมือวัดและประเมินอย่างแท้จริง และครู 3 คนได้ตรวจ ผลงานและนำกลับมาคุยกับเด็ก

นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่ (7 คน) ประเมินว่าปัญหาการเรียนการสอนของตนได้รับการแก้ไขแล้ว กล่าวคือ ครูบอกว่าตนได้เริ่มสอนเด็กแบบขี้ดเด็กเป็นศูนย์กลางแล้ว หรือ เมื่อได้ทำแล้วมั่นใจว่า วิธีนี้เป็นการสอนแบบขี้ดเด็กเป็นศูนย์กลาง ฯลฯ

2. ครูมีพฤติกรรมการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนร่วมกันที่สูงขึ้น จากที่พบว่ามีครูเพียงคนเดียวที่ได้ดำเนินการแก้ปัญหาและทำตามลำพัง มาเป็นมีการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนมากขึ้น โดยในการแก้ปัญหาเรื่อง “ไม่แน่ใจว่าที่สอนอยู่เป็นการสอนแบบยึดเด็กเป็นศูนย์กลางหรือไม่” ครูส่วนใหญ่ได้มีการสำรวจสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับประเด็นจากการศึกษาเอกสารและสามารถระบุปัญหาได้ ครูทุกคนร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่พบ ครูจำนวนครึ่งหนึ่ง (4 คน) ได้วางแผนการแก้ปัญหา ครูทุกคนร่วมกันดำเนินการแก้ปัญหา กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ส่วนในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนปลีกย่อยอื่นๆที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับปัญหาหลัก เช่น การร่วมกันร่างจดหมายขอการสนับสนุนจากผู้ปกครอง การร่วมกันออกแบบแผนการสอนที่สอดคล้องกับงานการสอนที่กำลังปฏิบัติอยู่ พบว่าครูทุกคนมีพฤติกรรมการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนร่วมกัน โดยมีการสำรวจสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิเคราะห์ข้อมูล สามารถระบุปัญหาได้ ร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่พบ สามารถวางแผนการแก้ปัญหา ร่วมกันดำเนินการแก้ปัญหาและประเมินผล การแก้ปัญหาร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้แบ่งการอภิปรายเป็นหัวข้อ ดังนี้

1. คุณค่าของโปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 - 1.1 คุณค่าต่อการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาล
 - 1.2 คุณค่าต่อการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนร่วมกัน
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครูอนุบาล
3. ข้อค้นพบเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในการทดลองใช้โปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. ข้อสังเกตจากการวิจัย

1. คุณค่าของโปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครู อนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1.1 คุณค่าต่อการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาล

จากการวิจัยพบว่า เมื่อครูต้องการเรียนรู้วิธีการสอนแบบยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ขณะเดียวกันครูได้ร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเน้นผู้เข้าร่วมโปรแกรมฯเป็นศูนย์กลาง และได้คำนึงถึงความสนใจและความสามารถของครูเป็นหลักเช่นเดียวกัน จึงเห็นได้ว่าการที่ครูได้รับประสบการณ์ เช่นนั้น ช่วยให้ครูเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ในห้องเรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบยึดเด็กเป็นศูนย์กลางได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จริยาภรณ์ สกกุลพราหมณ์ (2539) ที่พบว่า วิธีการเรียนรู้ที่ครูต้องการให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างไร ผู้ให้การอบรมแก่ครูก็จะต้องให้ครูเรียนรู้ด้วยวิธีการอย่างนั้นเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้งานวิจัยนี้ มีความเชื่อว่าครูทุกคนมีศักยภาพและมุ่งพัฒนาครูตามความต้องการของครูเป็นหลัก บทบาทของผู้วิจัยเป็นผู้ให้การสนับสนุน (Facilitator) ในการกระตุ้นให้เกิดการใช้ความคิด การมีส่วนร่วมและเตรียมเอกสารและวัสดุอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม ครูมีโอกาสเลือกปัญหาตามความต้องการ ได้วางแผนและดำเนินการแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมทั้งครูได้ประเมินผลการแก้ปัญหาเองจนเกิดความมั่นใจ ความพึงพอใจในกระบวนการแก้ปัญหา และมีเจตคติที่ดีต่อการแก้ปัญหาด้วยตนเองร่วมกันต่อไป แม้ผู้บริหารหรือบุคคลในวงการศึกษาอาจเห็นว่าปัญหาที่ครูร่วมกันเลือกมานี้ไม่น่าสนใจ แต่กระบวนการที่ครูเป็นผู้ลงมือแก้ปัญหาเองทุกขั้นตอนเช่นนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาครู เนื่องจากเมื่อครูมีเข้าใจกระบวนการแก้ปัญหาและพัฒนาต่อเนื่องจนเป็นนิสัยแล้ว ครูก็สามารถนำนิสัยหรือกระบวนการนี้ไปแก้ปัญหาคือการเรียนการสอนในเรื่องต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ มันโร (Munro, 1993) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่า เป็นกระบวนการของการปรับตัวเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนที่มีความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ จะสามารถริเริ่มและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดี

1.2 คุณค่าต่อการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนร่วมกัน

ในการทดลองใช้โปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่าในช่วงแรกอาจเป็นเพราะครูไม่คุ้นเคยต่อการแก้ปัญหาร่วมกับผู้อื่น เพราะที่ผ่านมามักจะแก้ปัญหาในห้องเรียน

เพียงลำพังคนเดียวตลอดมา ทำให้ครูไม่กล้าแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับ
 ไม่ไว้วางใจว่าผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลเป็นความลับ เห็นได้จากการปรับเปลี่ยนคำพูดในการเสนอปัญหา
 การเรียนการสอนให้เป็นคำพูดที่ไม่ผูกมัดจนเกิดเป็นความผิดของตนเอง นอกจากนี้ยังพบว่า
 ครูบางคนที่ไม่ค่อยมีความเชื่อมั่นในตนเอง 'ไม่ได้เสนอปัญหาหรือแสดงความคิดเห็นร่วมกับ
 ครูคนอื่นเลย

ต่อมาเมื่อทดลองใช้โปรแกรมไปในระยะหนึ่ง ผู้วิจัยพบว่าขั้นตอนของ
 วิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PLA) มีลักษณะที่เปิดโอกาสให้ครูได้ทำกิจกรรม
 ร่วมกันอย่างทั่วถึง เช่น การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และการดำเนินการแก้ปัญหาที่ครูทุกคน
 สามารถทำร่วมกันได้ด้วยความสบายใจ รู้สึกปลอดภัย ประกอบกับกิจกรรมนั้นเป็นกิจกรรมที่
 ครูคุ้นเคย เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน ฯลฯ ทำให้ครูรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ครูได้
 ปฏิบัติเป็นปกติอยู่แล้ว ไม่ได้เป็นเรื่องวิชาการที่ฟังแล้วไม่สามารถนำไปใช้ได้จริงในห้องเรียน
 อีกทั้งเมื่อครูได้ลงมือดำเนินการแก้ปัญหา ครูยังได้รับการสนับสนุนในการจัดกิจกรรมตามแนวทาง
 ของตนได้อย่างเสรี โดยไม่มีแบบแผนที่กำหนดตายตัวซึ่งถ้าทำผิดจากแบบแผนหรือไม่เหมือน
 ครูคนอื่นแล้วจะถูกตำหนิว่าทำผิด ทำให้ครูมีความมั่นใจมากขึ้นในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับ
 ครูคนอื่นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการเรียนการสอน และมีเจตคติที่ดีต่อการแก้ปัญหาร่วมกัน มีครู
 คนหนึ่งบอกว่า "การประชุมกันอยู่เสมอแบบนี้ ทำให้ได้ความคิดใหม่ๆ ดีขึ้น" ซึ่งพบว่าครูยังคง
 ปฏิบัติตามขั้นตอนของวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PLA) อยู่ในเวลาที่พบปัญหาอื่น
 แม้ว่าผู้วิจัยจะถอนตัวออกจากโรงเรียนแล้ว จึงเห็นได้ว่า การทดลองใช้โปรแกรมฯ สามารถ
 ส่งเสริมให้ครูมีความเชื่อมั่นในตนเอง เกิดเจตคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อแก้ปัญหา
 การเรียนการสอนร่วมกัน ผลสรุปนี้ได้สนับสนุนคำกล่าวของ แชมเบอร์ส และ แบล็กเบิร์น
 (Chambers and Blackburn, 1996) ที่กล่าวว่าประโยชน์ที่พบในการนำวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ
 แบบมีส่วนร่วม (PLA) ไปใช้ คือ: 1) ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เสนอแนะและวิเคราะห์ปัญหาที่มี
 ความสอดคล้องกับชุมชน 2) ชุมชนสามารถจัดลำดับความสำคัญและดำเนินงานตามนโยบายได้
 เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน และ 3) กระตุ้นการรับรู้ของคนในชุมชนและเป็นแนวทางใน
 การเริ่มต้นเปลี่ยนเจตคติ

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครูอนุบาล

จากการทดลองพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครูอนุบาล สรุปได้ ดังนี้

(1) ปัจจัยภายในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย

(1.1) ผู้บริหาร จากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาครูให้มีความก้าวหน้าและมีความรู้ที่ทันสมัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนระดับการศึกษาปฐมวัย อยู่ตลอดเวลา เห็นได้จากการประชุมครูกลุ่มย่อยในทุกสัปดาห์และการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมต่าง ๆ เช่น โครงการกัลยาณมิตรร่วมกับสมาคมครูอนุบาลศึกษาเป็นระยะเวลาต่อเนื่อง 2 ปี ฯลฯ การมีแนวคิดดังกล่าว ทำให้ผู้บริหารมีความต้องการและเต็มใจให้ผู้วิจัยนำโปรแกรมฯ ไปทดลองใช้ในโรงเรียน โดยเปิดโอกาสให้ครูร่วมทำกิจกรรมกับผู้วิจัยในช่วงเวลาบ่ายได้อย่างเต็มที่พร้อมกับมอบหมายหน้าที่ให้ครูที่เลี้ยงทำหน้าที่ดูแลเด็กแทน นอกจากนี้ผู้บริหารได้ให้อิสระแก่ครูในการทำงานโดยเปิดโอกาสให้ครูเปลี่ยนแนวการจัดการเรียนการสอนตามที่ครูได้ตัดสินใจร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาและอำนวยความสะดวกและสนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมได้เหมาะสมกับความสนใจของเด็ก โดยการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานในชุมชนที่เป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่เด็กต้องการศึกษา เช่น หน่วยงานของกองทัพอากาศกองบิน 2 โรงพยาบาลอานันทมหิดล ฯลฯ การจัดยานพาหนะเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางและการจัดหาสื่ออุปกรณ์การสอนที่หลากหลาย ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวของผู้บริหารทำให้ ครูเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโปรแกรมฯ อย่างมีความมั่นใจในตนเอง มีอิสระในการตัดสินใจมากขึ้นและมีพลังในการพัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง ส่งผลให้ครูแต่ละคนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การแก้ปัญหาการเรียนการสอน จากผลการวิจัยนี้พบที่มีความสอดคล้องกับที่ นอร์ริส (Norris, 1994 อ้างถึงใน Crum, 1995) กล่าวว่าไว้ว่าผู้บริหารต้องสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ให้โอกาสในการเลือก ผู้บริหารต้องมีความรับผิดชอบในการอำนวยความสะดวกให้แก่บุคลากรในองค์กร รวมทั้งให้ความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของเล็ทวูด และ มอนต์โกเมอรี (Leithwood and Montgomery, 1982 อ้างถึงใน Flemming, 1996) ที่พบว่า การที่ผู้บริหารส่งเสริมให้มีการทำงานร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้เกิดขึ้นเป็นการเสริมสร้างพลังครู

(1.2) ตัวครู จากขั้นตอนการวิจัยตามวิธีรูปแบบการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PLA) ที่เปิดโอกาสให้ครูได้ทบทวนถึงสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองและระบุปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา รวมทั้งครูมีโอกาสดำเนินใจวางแผนวิธีการ

แก้ปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหาพร้อมกันนั้น พบว่า จากกระบวนการดังกล่าวที่ครูเป็นผู้ลงมือกระทำเองทั้งหมด ช่วยให้ครูเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความยึดมั่นผูกพันกับงานในหน้าที่ของตน จึงมีความมุ่งมั่นในการดำเนินการแก้ปัญหาให้หมดสิ้นไป ซึ่ง ดิกสัน(Dixon, 1992 อ้างถึงใน ประวิต เอราวรณ, 2539) ได้อธิบายว่าการเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายที่ต้องการ สร้างวิสัยทัศน์ กำหนดพันธกิจ ร่วมมือกำหนดแผนงาน มีผลให้เกิดความรู้สึกยึดมั่นผูกพัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดความพึงพอใจในงาน พบว่า สอดคล้องกับที่เรนิฮาน (Renihan, 1992 อ้างถึงใน Flemming, 1996) กล่าวว่า การที่ครูได้ตัดสินใจเกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน มีโอกาสสร้างเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ได้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เหล่านี้เป็นการนำไปสู่การเสริมสร้างพลังครู

นอกจากนั้น เมื่อครูได้ทดลองจัดกิจกรรมเพื่อดำเนินการแก้ปัญหา การจัดการเรียนการสอน ซึ่งพบว่าครูแต่ละคนมีความพึงพอใจในการปรับเปลี่ยนแนวทางการเรียนการสอนและบรรยากาศในชั้นเรียนของตนเองที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ครูเกิดความเชื่อมั่นในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้และเชื่อมั่นตนเองว่าเป็นผู้หนึ่งที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหการเรียนการสอน และมีความพึงพอใจในงาน ซึ่งสอดคล้องกับที่ กัสกี (Gusky, 1982 อ้างถึงใน จริยาภรณ์ สกุลพราหมณ์, 2539) ได้กล่าวว่า เมื่อครูได้สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงในห้องเรียนแล้ว ครูจะสร้างสรรค์ผลงานในทางบวกเกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็ก แล้วจึงจะเปลี่ยนความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติตามมา

(2) ปัจจัยภายนอกโรงเรียน ได้แก่ บุคคลที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแก้ปัญหการเรียนการสอนของครู หรือบุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจของครูที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนการสอน และส่งผลต่อการเกิดความเชื่อมั่นในตนเองของครู เช่น ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ศิษยานุศิษย์ คณะบุคคลที่มาดูงาน นักวิชาการรวมถึงผู้วิจัย ฯลฯ บุคคลดังกล่าวสามารถสร้างความกดดันให้แก่ครูเกี่ยวกับการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเป็นความกดดันในทางเชิงบวกและเชิงลบ กล่าวคือ ในกรณีที่บุคคลภายนอก เช่น กรรมการที่มาพิจารณาโรงเรียนเพื่อเข้ารับรางวัลพระราชทานได้มาเยี่ยมชมแล้วกล่าวชมเชย หรือ การที่ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลย้อนกลับที่ครูนำไปปฏิบัติแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียนที่ครูรู้สึกพึงพอใจ คำพูดเหล่านี้จะเป็นความกดดันในเชิงบวก คือเสริมสร้างให้ครูเกิดกำลังใจ มีความเชื่อมั่นในตนเองและเกิดความมุ่งมั่นในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของตนเองยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลภายนอกที่เข้ามาเยี่ยมชมแล้วมีคำพูดในทางลบ เช่น การตัดสินใจว่าสิ่งที่ครูทำนั้นถูกหรือผิด โดยไม่ให้เวลาครูในการปรับตัวหรือใช้ถ้อยคำที่

ไม่เหมาะสม อาจทำให้ครูขาดกำลังใจ ส่งผลให้เกิดความท้อถอยในการพัฒนาและเกิดความล้มเหลวไม่แน่ใจในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการแก้ปัญหาการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับที่ กัสกี (Gusky, 1982 อ้างถึงใน จริยาภรณ์ สกุลพราหมณ์, 2539) กล่าวไว้ว่าการมีประสบการณ์ที่ได้รับความสำเร็จเป็นสิ่งสำคัญสำหรับครู ดังนั้นครูจำเป็นต้องได้รับการให้ข้อมูลย้อนกลับและประสบผลสำเร็จในงานเสียก่อน ครูจึงจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและนำไปสู่ความพึงพอใจในวิชาชีพ ดังเช่นที่ คองเกอร์ และ คานันโก (Conger and Kanungo, 1988 อ้างถึงใน Plunkett, 1994) กล่าวสนับสนุนว่ายุทธวิธีในการเสริมสร้างพลังซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่น คือ 1) การจัดการแบบมีส่วนร่วม 2) การตั้งเป้าหมาย 3) การให้ผลย้อนกลับ 4) การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง 5) การให้รางวัลเท่าที่จะเป็นไปได้ และ 6) งานที่ประสบความสำเร็จ

จากการวิจัย พบว่าทั้งปัจจัยภายในโรงเรียนและปัจจัยภายนอกโรงเรียนนั้นจะต้องดำเนินไปในทางเดียวกัน เพื่อเสริมสร้างให้ครูเกิดความเชื่อมั่นในการตัดสินใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการแก้ปัญหาการเรียนการสอน จนเกิดเป็นนิสัยที่ยั่งยืนและติดตัวไป เพราะเป็นผลจากการพัฒนาจากระดับต่างขึ้นไป อีกทั้งการสร้างเชื่อมั่นในตนเองและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ถ้าปัจจัยภายในและภายนอกมีแนวคิดที่สวนทางกัน จะทำให้ครูเกิดความล้มเหลวและหวนกลับไปสู่ระบบการพัฒนาจากบนลงล่างอีก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกเชื่อมั่นผูกพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของและความพึงพอใจในงาน

3. ข้อค้นพบเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในการทดลองใช้โปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การจัดกิจกรรมในการทดลองใช้โปรแกรมฯ พบว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรทั่วไป ได้แก่ การประชุมนิเทศ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนาทางวิชาการ การหาทุนเวียนสับเปลี่ยนหน้าที่ การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการและการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ (ประยูรศักดิ์ มงคลประสิทธิ์, 2540) ซึ่งการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลากรดังกล่าวได้พบปัญหา คือ ขาดงบประมาณ ขาดผู้ชำนาญในการวิเคราะห์ความจำเป็น ขาดการติดตามและประเมินผล บุคลากรไม่มีโอกาสรับการพัฒนาอย่างทั่วถึงและบุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วไม่นำความรู้ที่ได้รับมาปรับปรุงงาน (สมพร เสวีวัลลภ, 2539) จะเห็นได้ว่ามีลักษณะการจัดกิจกรรมที่มีนโยบายที่วางแผนจากส่วนกลางทำให้การพัฒนาครูเป็น

ไปอย่างไม่ทั่วถึงและไม่เกิดผลสำเร็จเท่าที่ควร ในปัจจุบันเกิดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาครู ที่มุ่งโรงเรียนเป็นฐานการจัดกิจกรรมมีความต่อเนื่อง ตอบสนองต่อความต้องการของครู มีเนื้อหาที่ต่อเนื่องและเข้มข้น มีกรณีตัวอย่างจริงที่นำมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เป็นประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติจริงของครู. และครูเกิดแรงจูงใจในจากภายในตนเอง รวมทั้งเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน (Cheng and Tam, 1994 อ้างถึงใน Cheng, 1996) ซึ่งจากการทดลองใช้โปรแกรมฯ นี้ก็มีแนวคิดเช่นเดียวกัน โดยครูได้ร่วมกันตัดสินใจและวางแผนแก้ปัญหาตามความต้องการของครู ครูได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การประชุมพิเศษ การศึกษาดูงาน การศึกษาเอกสาร การประชุมกลุ่มย่อย การให้ข้อมูลย้อนกลับ การศึกษาเอกสาร แต่พบว่าการใช้โปรแกรมฯ นี้ ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลได้ เนื่องจากครูได้กำหนดและตัดสินใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเอง และตามที่ได้ตัดสินใจร่วมกัน ครูรู้สึกว่าเป็นปัญหาของตนเองที่ต้องการการแก้ไข ทำให้ทุกคนร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างมีจุดหมาย มีความต่อเนื่องและเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน ภายใต้บรรยากาศการทำงานแบบร่วมมือกันของครู มีครูคนหนึ่งบอกว่า "แปลกใจมากที่ใช้วิธีศึกษาดูงานเหมือนกัน มีวิทยากรมาให้ความรู้เหมือนกัน แต่ทำไมเมื่อก่อนถึงเปลี่ยนวิธีการสอนมาเป็นยึดเด็กเป็นศูนย์กลางแบบวิธีนี้ไม่ได้" จึงเห็นได้ว่าการศึกษาเอกสารหรือไปศึกษาดูงานอย่างมีจุดหมาย การประชุมกลุ่มย่อยและการให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่องรวมทั้งการสร้างให้ครูเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงานตามกระบวนการของงานวิจัยนี้ เป็นจุดเด่นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมพัฒนาครู

4. ข้อสังเกตจากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า ผู้ทำวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำงานของกลุ่มเป้าหมายควรคำนึงถึงประเด็นต่างๆ ในการวิจัย ดังนี้

(1) การให้เกียรติและไว้วางใจ

ประวิต เอราวรณ (2539) ได้ทำการวิจัยพบว่า การให้เกียรติและไว้วางใจมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างพลังครู ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือ เห็นได้ชัดเจนในการทดลองใช้โปรแกรมฯ ว่า การที่ผู้วิจัยแจ้งให้ครูทราบว่าจะข้อมูลทั้งหมดจะเป็นความลับ และได้ให้เกียรติครูด้วยการขออนุญาตนำข้อมูลมาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาโดยใช้นามสมมติแทนชื่อจริงของครู ทำให้ครูมีความไว้วางใจในตัวผู้วิจัยมากขึ้น หรือการขออนุญาตใช้เทปบันทึกเสียงในช่วงเวลาที่เหมาะสม กล่าวคือ ช่วงเวลาที่เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากประสบการณ์ของ

ครูทุกคนซึ่งไม่ได้เป็นความคิดเห็นของครูคนใดคนหนึ่ง ทำให้ครูรู้สึกปลอดภัยที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับครูคนอื่น การให้เกียรติและไว้วางใจเป็นเงื่อนไขสำคัญในการช่วยให้เกิดพฤติกรรมและการแสดงออกของครูที่เป็นธรรมชาติ หรือการไว้วางใจให้ผู้วิจัยเข้าถึงตัวตนของครู

(2) การสื่อสารที่หลากหลายรูปแบบ

การสื่อสารหลาย ๆ รูปแบบ จะมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างพลังครูได้มากขึ้น เห็นได้จากการเปิดโอกาสให้ครูได้สำรวจสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนและระบุปัญหาที่พบ ครูไม่มีความมั่นใจในการเสนอปัญหาเนื่องจากเกรงว่าอาจมีผลกระทบต่อตนเอง แต่เมื่อผู้วิจัยเปลี่ยนไปใช้คำถามในทางบวก เช่น ครูอยากสอนอย่างไร พบว่า ครูเกิดความไว้วางใจ รู้สึกปลอดภัยและมีส่วนร่วมมากขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้วิธีการสื่อสารอีกหลายแบบเพื่อตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของครู โดยทำเป็นเอกสารแจกและขอให้ครูที่สมัครใจเขียนสะท้อนความรู้สึก (Self-reflection) ส่งผู้วิจัย ผลที่ได้รับสอดคล้องกับคำกล่าวของ ออสเตอร์แมน (Ostermman, 1993 อ้างถึงใน Flemming, 1996) ว่าการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญในบรรยากาศการร่วมมือและการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน และงานวิจัยของพอร์เตอร์ (Porter, 1991) ยังพบว่าควรมีการสื่อสารแบบหลายทาง ที่ซับซ้อนเพื่อช่วยในการตัดสินใจร่วมกันของครู

(3) การเตรียมตัว

ฮาลิงเกอร์ และ ฮอสแมน (Hallinger and Hausman 1993 อ้างถึงใน Flemming, 1996) ได้กล่าวว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือผู้วิจัยมีหน้าที่หนึ่งคือการเตรียมตัวอย่างเหมาะสม ซึ่งจากการทดลองใช้โปรแกรมฯ พบว่า การที่ผู้วิจัยได้ทำบันทึกย่อล่วงหน้าเกี่ยวกับประเด็นในกิจกรรมการประชุม ช่วยให้เกิดความครอบคลุมตามประเด็น และในบางครั้งผู้วิจัยต้องมีการยืดหยุ่น ซึ่งจากการทดลองพบว่าแม้จะเตรียมประเด็นมาก่อน แต่ถ้าบรรยากาศการประชุมยังคงต้องการข้อสรุปหรือครูบางคนที่ไม่ค่อยพูดนั้นต้องการแสดงความคิดเห็น ผู้วิจัยจึงควรรอคอยเปิดโอกาสและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ของกิจกรรม

นอกจากนั้นการเข้าไปในโรงเรียน ผู้วิจัยซึ่งถือเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต้องเตรียมตัวที่จะวางตัวเหมือนเป็นครูคนหนึ่ง กล่าวคือ หลังจากการแนะนำตัวเองแล้ว ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมกับครูทั้งในและนอกโรงเรียน เกิดความรู้สึกร่วมไปกับครู รู้จักเลือกหัวข้อการสนทนา การประชุมที่เป็นไปตามสถานการณ์นั้นๆของโรงเรียน เช่น เมื่อครูมีความสนใจในการเตรียมชั้นเรียนเพื่อต้อนรับคณะกรรมการที่มาพิจารณาโรงเรียนเพื่อรับรางวัลพระราชทาน ผู้วิจัยก็ควรสนทนากับครูในเรื่องนั้นๆในกิจกรรมการประชุม ดังที่ สุภางค์ จันทวานิช (2540)

ได้กล่าวว่า นักวิจัยควรร่วมกิจกรรมทุกอย่างของชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้เข้าใจโลกทัศน์ของครูได้เร็วขึ้น พร้อมกันนั้นครูก็ยอมรับผู้วิจัยเป็นสมาชิกของชุมชนโดยสมัครใจ

(4) การอดทนรอคอยผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นลูกโซ่

ทันทีที่ทำการวิจัย ผู้วิจัยไม่ควรคาดหวังว่าครูทุกคนจะมีความพร้อมในการเปิดเผยข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่ ซึ่งในความเป็นจริงจะพบว่ามีครูกลุ่มหนึ่งที่มีความกล้า ทดลอง กระทำตามกระบวนการ เมื่อครูกลุ่มนี้ทดลองทำไปได้ระยะหนึ่ง ครูคนอื่นที่เห็นผลจึงสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ผู้วิจัยจึงควรอดทนและไม่กดดันให้ครูร่วมมือเท่ากันทุกคนตั้งแต่แรก เนื่องจากครูคนที่ไม่พร้อมอาจเกิดความระแวงหรือความเครียดจนเกิดการถอยหนี เช่นเดียวกับการทดลองใช้โปรแกรมฯ ในระยะแรกพบว่าครูบางคนไม่พร้อมให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลพื้นฐานและเข้าสังเกตในชั้นเรียน แต่เมื่อเห็นรูปถ่ายที่ผู้วิจัยบันทึกไว้จากการเข้าสังเกตชั้นเรียนคนอื่น ครูจึงได้อนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าสังเกตชั้นเรียนและบันทึกภาพการจัดการเรียนการสอนของตนได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ ฟูลแลน (Fullan, 1982) ได้เสนอข้อตกลงเบื้องต้นในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนของครูว่า ในระยะแรกการเปลี่ยนแปลงไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นพร้อมๆ กันทุกคน แต่จะมีคนเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากผลการกระทำของครูคนที่เปลี่ยนแปลงก่อน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการจัดกิจกรรมการพัฒนาและการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูที่สอดคล้องกับความต้องการ ครูได้กำหนดและเลือกปัญหาเอง มีส่วนร่วมและลงมือกระทำด้วยตนเองทุกขั้นตอน โดยเน้นให้ครูได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสร้างเชื่อมั่น ความเป็นตัวของตัวเอง เพื่อให้ครูอนุบาลในโรงเรียนต่าง ๆ เกิดทักษะในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการสอนของตน

2. ผู้บริหารและครูที่สนใจจะนำโปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ ควรมีการศึกษาแนวคิด เนื้อหา วิธีการและการประเมินผลอย่างละเอียดเพื่อที่จะได้ใช้โปรแกรมฯ ได้โดยสะดวกและสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

3. โปรแกรมส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูอนุบาลด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับครูระดับชั้นอื่น โดยมีเนื้อหาหรือหัวข้อตามความต้องการของผู้เข้าร่วมโปรแกรมฯ เป็นหลักสำคัญ

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย

1. ควรมีการทำวิจัยเพื่อพัฒนาความสามารถด้านอื่นๆของครู เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ฯลฯ เพื่อให้ครูเข้าใจถึงกระบวนการและพัฒนาเป็นนิสัยที่ดีในการจัดการเรียนการสอน

2. ควรทำการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของบุคลากรในองค์กรต่างๆ ด้วยวิธีการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นวิธีที่สามารถตอบสนองและแก้ปัญหาได้ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้เป็นอย่างดี และส่งผลดีต่อประสิทธิภาพขององค์กรนั้นๆ เนื่องจากบุคลากรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความพึงพอใจในงาน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย